

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

W 536

ՀՈՒՏ ԱՐԳԻՒՆՔԻ ԿԷՍԸ
 Վերջին աղետից վնասածների օգտին

ՀՇՏԱՐ

ԺԱՀՐՈՏ

ՎԵՐՔԵՐ

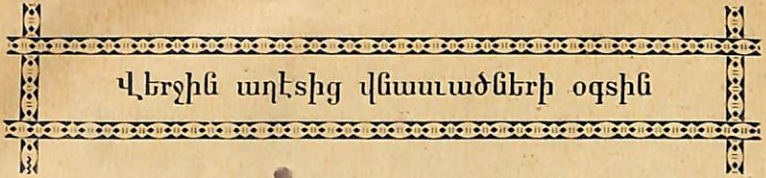

ԳԻՆՆ Է 15 ԿՈՊ.

891.99
 Ը - 84

536

NOV 2011

Վերջին աղէտից վնասւածների օգտին

(ԶՈՒՏ ԱՐԳԻԻՆՔԻ ԿԵՍԸ)

891.99

2-84

u.u.

ՆՇՏԱՐ

ԺԱՀՐՈՏ ՎԵՐՔԵՐ

(Պատկերներ)

Արտատպած «Տարազից»

Հրատ. Եղբ. Բարուեանների

1001
2990

ԹԻՖԼԻՍ 1905

Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» Մաղաթեան փող. 15.

(128)

12 JUL 2013
1005 1004 1005

46481

Дозволено цензурою 22 Августа 1905 г. Тифлисъ.

ՆՈՐ ՏԱՐԻ—ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ

Կաղանդի երեկոն էր:

Աղքատ կերպով կահաւորւած փոքրիկ սենեակը հազիւ շուսաւորւում էր պատից կախւած մի հնացած լամպի թոյլ լոյսով, որ երբեմն բարձրանում էր ու ծխում, երբեմն նը-
ւազելով հանգչելուն էր մօտենում, երբեմն էլ իր տաղտկա-
լի տղոցով կարծես գանգատում էր իր անխնամ դրու-
թեան մասին: Հին ժանգոտած վառարանը վաղուց լափել
էր ցախի մի քանի կտորները, որ այնպէս դողդողալով ու
ժլատութեամբ դարսել էր հոգատար տանտիկինը: Այժմ նա
սառել էր: Ցուրտ էր և սենեակում, ուր այդ ժամանակ գը-
տընւում էին չորս կենդանի արարածներ—մի նորահարս
տիկին—Նատալիան—ու իր երեք երեխաները, որոնցից եր-
կուսն աղջիկ էին, մէկը տղայ:

Թէև գիշերից բաւական անցել էր, սակայն նրանք,
հակառակ իրանց ամենօրեայ սովորութեան, դեռ չէին պար-
կում քնելու: Շուտ քնելու սովոր երեխաները տրորում էին
իրանց ծանրացած աչքերը և աշխատում էին արթուն մնալ:
Ն⁵ որ շուտով փողոցից պիտի վերադառնար հայրիկը և նը-
րանց համար միրգ բերէր, որը պիտի լինէր ոչ պակաս քան
եօթ տեսակ միմեանց խառնած: Նրանք պիտի ջոկէին մի-
մեանցից և ի հարկէ անուշ անէին. որքան ցանկալի էր այդ
րոպէն խեղճ երեխաների համար, որոնք մանաւանդ վեր-
ջին տարիները միշտ աւելի ու աւելի գուրկ էին ապրում.
և նրանք մտածելով այդ չըտեսնւած քաղցր մրգերի մասին՝
կուլ էին տալիս թուքները:

Այդ օրը ճաշից յետոյ Պետրոսը—այդպէս էր հայրիկի անունը—տնից դուրս գնալիս երեխաները յիշեցրել էին նըրան կաղանդի մասին և նա խոստացել էր երեկոյեան անպատճառ միրգ բերելու նրանց համար. իսկ նրանցից թագուն, դիմելով կնոջը, ասել էր.

—Երեխաներին գոնէ այսօր պէտք է փոքր ինչ ուրախացնել, նրանք միրգ են խնդրում ինձանից, իսկ ես ի՞նչով գնեմ: Երեկ ծախեցի մեր մի հատիկ կապերտը տասն բուրով, իսկ այսօր մի կոպէկ անգամ չէ մնացել գրպանումս:

—Անբանձա, գիտե՛մ, այն էլ թղթախաղում տարւած կըլինես: Դու չե՛ս խղճում ո՛չ քեզ, ո՛չ էլ այս խեղճ երեխաներին, որոնց աշխարհ ես բերել զրկանքների մէջ տանջելու համար: Անսիրտ, երբ պիտի ձեռք վերցնես զրանից. չէ՞ որ մենք արդէն բոլորովին աղքատացել ենք:

Ասկայն եղածն անցած էր. մարդը շատ անգամ էր լսել կնոջից այդպիսի յանդիմանութիւններ և անտարբեր մնացել: Թղթախաղի ախտը արդէն խորին արմատներ էր ձգել նրա սրտի մէջ և իր ձիրաններում բոլորովին ստրկացրել նրան: Այդ օրն էլ կինը ստիպւած եղաւ տալ նրան իր միակ մատանին գրաւ դնելու, որ գոնէ նրա փողով կարողանար փոքր ինչ միրգ գնել երեխաներին ուրախացնելու համար: Պետրոսը գնացել էր, բայց հակառակ իր խոստման՝ այսքան ժամանակ դեռ չէր վերադարձել:

Երեխաների համբերութիւնն արդէն հատնում էր:

—Ե՞րբ կըգայ հայրիկը, ի՞նչու է այսքան ուշանում—ասում էր փոքրիկ Հեղուշը, որ հագիւ եօթ տարեկան էր:

—Չէ՞ որ նա խոստացաւ շուտ վերադառնալ և մեզ համար միրգ բերել—շարունակեց նրա խօսքը Վարդիկը, որ նրանից երեք տարով մեծ էր:

—Մայրիկ, չըլինի՞ այս անգամ ևս մեզ խաբեց հայրիկը, ինչպէս նա անում է շատ անգամ, երբ մեզ ընծաներ է խոստանում, բայց ոչինչ չէ բերում—ասաց համարձակ Աշոտը, որն ամենից մեծն էր:

Մայրը չըգիտէր ինչ պատասխանել, սակայն նեղ գրութիւնից հանեցին նրան դարձեալ երեխաները:

—Մայրիկ, ի՞նչու ամեն օր կաղանդ չէ լինում—դարձեալ հարցրեց Հեղուշը:

—Որովհետեւ չի կարելի ամեն օր միրգ ուտել, ատամներդ կըցաւեն, պատասխանեց սրախօս Աշոտը:

—Իսկ կաղանդին ի՞նչ են անում, մայրիկ, հարցրեց Վարդիկը:

—Մտածում են անցած տարում իրանց բոլոր արածների մասին, հաշիւ են տեսնում թէ՛ սրքան լաւ ու վատ բաներ են արել և խոստանում են լաւերը շարունակել, իսկ վատերը չըկրկնել, մտաբերում են թէ՛ որքան ուրախութիւններ կամ տրտմութիւններ են տեսել և համեմատում են այդ տարին անցած նախկին տարիների հետ—պատասխանեց մայրը:

—Իսկ այդ ի՞նչու համար է, —հարցրին երեխաները միաձայն:

—Որ իմանան թէ՛ այժմ աւելի բախտաւոր են իրանք, թէ՛ դժբախտ:

—Եկէ՛ք, մենք ևս հաշիւ տեսնենք, —ասաց Աշոտը: —Նախ դո՛ւ ասա, Հեղուշ, ի՞նչ ես արել այս տարի. երկու տիկին ունէիր, մէկը կորցրիր. կտորեցիր մեր սեղանի հայելին. քեզ ուսումնարան տւին, մի ամիս միայն մնացիր...

—Ես ամենքից լաւ էի սովորում, բայց ինձ դուրս արին, որովհետեւ հայրիկը չըվճարեց թոշակը—խոռոված պաշտպանեց ինքն իրան Հեղուշը:

—Լա՛ւ, բաւակա՛ն է, քեզ միայն մի բուռ միրգ պէտք է տալ, —վճռեց Աշոտը: —Այժմ դո՛ւ, Վարդիկ, անցեալ տարի աւելի լաւ էիր սովորում դասերդ, իսկ այս տարի վարժուհիք շարունակ գանգատում էին և դու մնացիր դասարանում. հայրիկը երկու անգամ բարկացաւ քեզ վրայ և ոչ մի նոր շոր չառաւ քեզ համար, որովհետեւ ծոյլ աղջիկ ես. քեզ միրգ չըպէտք է տալ:

—Ես չըկարողացայ փոխել, որովհետեւ հայրիկը ինձ համար դասազրքեր չառաւ, շարունակ էսօր-էգուց ասաց և չառաւ, —արդարացաւ Վարդիկը:

—Դէ՛ լաւ, որ այդպէս է, քեզ կէս բուռ միրգ կըտանք:

—Իսկ դու, Աշոտ, ինչ լաւ բան ես արել այս տարի, —

բարկացած հարցրեց Հեղուշը, որ չէր կարողանում համբերել, թէ ինչու հայրիկի բերած մրգերից միայն մի բուռ պէտք է տային իրան:

— Հինգ անգամ կուել է փողոցում. երկու անգամ ուրիշների քիթն է արնացրել. մի անգամ իր գլուխն են պատուել. երեք անգամ մայրիկի մազերն է քաշել և նրան լացացրել, տասն անգամ ինձ է ծեծել, քսան անգամ քեզ, Հեղուշ, վեց անգամ հայրիկն է պատժել նրան ու անհաց թողել. նա կոտորել է սեղանի լամպը, լուսամուտի ապակիները. վայր է ձգել եփուղ հեշտաեռը, թափել է սեղանի ամանները. վառուկ է արհեստաւորաց դպրոցից...

Դեռ երկար պիտի շարունակէր Վարդիկը, բայց այդտեղ Աշոտը պատճառ գտաւ նրան ընդհատելու:

— Որովհետև ընկերս կոտորեց մի թանգազին մեքենայ, ինձ վրայ շառ ձգեց, իսկ հայրիկս չուզեցաւ վճարել կոտորած մեքենայի արժէքը:

— Ի՛է որ այդպէս է, քեզ էլ, Աշոտ, երկու հատ չամիչ կըտանք բոլոր մրգերից, — հեղինակաւոր կերպով որոշեց Հեղուշը:

— Իսկ մնացած բոլոր միրգն ու՞մ պիտի մնայ, — հեգնու՞թեամբ հարցրեց Աշոտը:

— Հայրիկին ու մայրիկին, — իսկոյն վրայ բերեց Վարդիկը:

— Իսկ նրանք ի՞նչ են արել այս տարի — հարցրեց Հեղուշը:

— Այդ քո գործը չէ. սո՛ւս կաց, — լռեցրեց նրան Աշոտը:

«Ի՞նչ են արել հայրիկն ու մայրիկն այս տարի», այս խօսքերը ցնցեցին մտքերի մէջ խորասուզւած Նատալիային և նա մտքումը ասում էր.

— Հայրիկն այս տարի թղթախաղի սեղանի վրայ դրեց իր ունեցած վերջին կոպէկն էլ, և դրանով չըբաւականացած, ծախեց տան պղինձներն ու կապերտները. նա իր անմիտ վարմունքով թշուառացրեց ամենիս: Իսկ մայրիկը ստիպւած եղաւ ուրիշների դռանը ծառայութիւն անել, չարչարուել, տանջուել և այսօր վաճառելու ուղարկեց իր նշանի մատանին:

Երեխաները չընկատեցին թէ ինչպէս նրա աչքերից գլորեցին արտասուքի խոշոր կաթիլներ, որ նա զգուշութեամբ թագրեց նրանցից:

* *

Կէս գիշերը ժօտեցել էր, իսկ Պետրոսը դեռ չըկար: Քունը յաղթեց երեխաներին և նրանք պարկեցին խօսք տալով առաւօտեան խիստ վաղ դարթնել, շնորհաւորել հայրիկի նոր տարին և ստանալ այն ընծաները, որ նա անշուշտ պիտի բերէ:

Չէր քնում միայն Նատալիան: Փոքրիկ սեղանին կըրթնած և իր այրուղ ճակատը ձեռքերի մէջ առած, նա խորասուզւել էր տխուր մտքերի ուկիանոսի մէջ: Տխուր էին նրա մտքերը. այո՛, շատ տխուր և մինչև անգամ յուսահատական: Նա համեմատում էր այս տարին անցած տարիների հետ և ի՞նչ էր գտնում: Չէ՞ որ առաջ իրանց տունը լի էր ամեն բարութեամբ. որքան երջանիկ էին նրանք հէնց մի երկու տարի առաջ: Պետրոսը ժրջանութեամբ հետևում էր իր արհեստին. նա անսահման սիրում էր իր կնոջն ու երեխաներին. նրանք ապրում էին առանց կարիքի, խաղաղ ու երջանիկ, նրանք մինչև անգամ մի փոքրիկ դրամագլուխ էլ էին անտեսել սև օրւայ համար, որն, աւանդ, շատ շուտ վրայ հասաւ: Անհաւատարիմ բախտը շրջեց իր անիւը և թշուառութիւնը իր սև թևերը տարածելով այդ փոքրիկ ընտանիքի վրայ, աշխատում էր բոլորովին խաւարեցնել նրա կրթեմն այնպէս վառ արևը: Սակայն ո՞վ էր այս բոլոր անբախտութիւնների պատճառը. — Պետրոսը, իր անհեռատեսութեամբ: Նա մոռացաւ, որ ինքը ամուսին է և հայր. մոռացաւ, թէ ինչ մեծ պարտքեր ունի իր կնոջ ու երեխաների վերաբերմամբ. մոռացաւ, որ իր ձեռքումն է գտնուում նրանց ամբողջ ապագան ու բախտը: Նա խաբւեց անսիրտ թղթամու մի քանի ծանօթների խօսքերից և թողնելով իր համեստ գործը, ուզեցաւ հեշտութեամբ միանգամից, թէև անարդար ճանապարհով, հարստանալ և անձնատուր լինելով այն անիծեալ թղթախաղին, բոլորովին տարւեց նրան: Ո՛չ կնոջ աղերսը, ո՛չ բարեկամների յանդիմանութիւնը ոչինչ չարին նրան ուղիղ ճանապարհի վրայ բերելու և նա վատնե-

լով իրանց ամբողջ գոյքը, ահա այսօր էլ ծախելու տարաւ այն միակ մատանին, որով երբեմն նա սիրոյ դաշն էր կապել իր կնոջ հետ: Նա տարաւ մատանին նրա գնով միւրգ բերելու երեխաների համար և մինչև այժմ չըվերադարձաւ. անշուշտ այժմ դարձեալ նա թուղթ է խաղում: Աստուծ, երբ պիտի վերջանայ անտանելի դրութիւնը: Ամենքից յարգւած էին նրանք մի ժամանակ, իսկ այժմ մոռացւած, մինչև անգամ արհամարհւած: Շատերը խղճում են այժմ նրանց վրայ, ոմանք անսիրտ կերպով ծաղրում են, ոմանք էլ իրանց գիշատիչ աչքերն են տնկել գեղեցիկ Նատալիայի վրայ... Անխիղճ մարդիկ. նրանք աշխատում են օգտուել նրանց թշուառ դրութիւնից և ուզում են փողով գնել նրա սէրը և գգնանքը, որ անմիտ Պետրոսը անուշադրութեան է մատնել... Նրանք ուզում են յետի մէջ թաղել նրա պատիւը... Հէնց այսօր չէ՛ր, որ Շողերը—այն քաւթառ պառաւը—կեղծ կարեկցութեամբ ասել էր նրան.

—Այդ ի՞նչ անաստուած մարդ ունիս, Նատո ջան. ի՞նչու է քեզ թշուառացնում. չէ՞ որ դու ջանիլ կին ես, նա քեզ վարդի պէս պէտք է պահի, գուրգուրի, զարդարի. այդ ի՞նչ է քո դրութիւնը: Անիծելի այդպիսի մարդը, որ կնոջ մեղքի տակ կրճատի ու յետոյ նրան այդպէս կանրախտացնի. ի՞նչու դու էլ գոնէ չես մտածում քո մասին:

—Ի՞նչ անեմ, տատի,—ասել էր ինքը,—ամեն հնար գործ դրի, ոչինչ չի օգնում, նա բոլորովին տարւել է, խելքը կորցրել...

—Դու էլ նրա աչքը հանիր ու...

Այդ խօսքերն ասելիս պառաւի աչքերում փայլել էր նենգաւոր կարեկցութեան թունալից արտայայտութիւնը: Նատալիան սարսափել էր նրա չարախորհուրդ սոսկալի հայեացքից և իսկոյն դուրս արել նրան իր տնից: Իսկ այժմ գիշերային լուսութեան այդ տարաժամ խորհրդաւոր բոպէին կարծես նրա ականջում դարձեալ հնչում էին պառաւի այն խօսքերը...

Երեխաները վաղուց քնել էին. արդէն լուռւմ էր նրանց թեթև խորդոցը: Աշտը իր գլուխը բոլորովին վերմակի տակ էր թագցրել, իսկ երկու փոքրիկ աղջիկները շա-

րունակ շարժուած էին, քնած տեղը խօսում, երևի կողանդի մրգերն էին երազում: Վերջապէս Հեղուշը ձեռքի շարժումով մի կողմ ձգեց վերմակը և բաց արեց իր մանկական քնքոյշ կուրծքը:

Մայրը նորից ծածկեց նրան և, մի բոպէ աչքերը սեւեռելով իր քնած գաւակների վրայ, խանդաղատանքով մրմնջաց.

—Պղծուկ դաւակներս, ի՞նչով էք մեղաւոր, որ անբախտութեան մէջ էք տանջուած: Ա՛խ, Աստուծ, գոնէ սրբանց խղճա՛: Անգործ Պետրոս, պարտական մնաս սրանց:

Արտասուքի հետ միասին նա կուլ տուեց իր վերջին խօսքերը և նորից իր առաջայ տեղը նստելով, աչքերը յանգեցրեց պատից կախւած լամպան, որ ժօռ էր հանգչելուն:

Յանկարծ քնից զարթնեց Աշտը և նստելով իր տեղում՝ հարցրեց.

—Մայրիկ, ի՞նչու չես քնել. հայրիկը դեռ չի՞ եկել: Ախ ի՞նչու է այսքան ուշանում:

—Չըգիտեմ, ուշանում է...—հեկեկաց մայրը:

—Մայրիկ, նոր երազում տեսայ հայրիկին. մրգավաճառի հետ կուռւմ էր. նրանք միմեանց հայեցեցին և մրգավաճառը խփելով հայրիկի գլխին, արիւնլւայ արեց նրան: Մայրիկ, քունս չէ տանում. ես պէտք է գնամ հայրիկին կանչելու, նա անշուշտ մօտիկ Գ. հիւրանոցում կըլինի. չէ՞ որ ամեն երեկոյ այնտեղ է գնում թուղթ խաղալու: Ես չեմ ուշանալ, մայրիկ, միայն թո՛ղ, որ գնամ հայրիկին կանչեմ:

Մայրն այս անգամ չըհակառակեց: Աշտն իսկոյն հագաւ շորերը. մայրը ևս իր շալով կրկին ամուր փաթաթեց նրան և նա շտապով դուրս գնաց տնից:

* *

Աննելով կնոջ ձեռքից մատանին, Պետրոսը, փոխանակ շուկայի, գնաց ուղիղ Գ. հիւրանոցը, որտեղ արդէն սպասում էին նրան իր մտերիմ, սակայն իսկապէս նենգաւոր, ընկերները: Նախընթաց օրը նրանք տարել էին Պետրոսից նրա ունեցած վերջին տասն ըուրլին և սա այսօր շտապով գնում էր նրանցից յետ տանելու իր տարւածը՝ դեռ մի այնքան էլ աւելի շահելու:

Իրիկնապահից չորս ընկերները նստել էին կանաչ սե-
ղանի շուրջը և ահա շուտով կէս զիշեր կը դառնար, իսկ
նրանք փոխանակ դադարելու, աւելի ու աւելի էին գրգռու-
ւում: Սկզբում բախտը ժպտացել էր Պետրոսին և նա տա-
րել էր, սակայն, քիչով չըբաւականանալով, նա ազահարար
աւելի էր տաքացել և դժբախտաբար այս անգամ թուղթը
յանկարծ սկսել էր թարսել և նա արագութեամբ տարւում
էր իր բոլոր տարածները: Վերջապէս բոլորը տարւելով,
նա այս անգամ սեղանի վրայ դրեց իր կնոջ մատանին ու
ասաց.

—Քառասուն բուրլի եմ տւել սրան, բայց քսան մա-
նէթի եմ բանկ դնում, համաձայն էք, ընկերներ:

—Տասը բուրլուց աւելի չարժէ—հակաձառնեց կողքի
ընկերը: Պետրոսը չըհամաձայնեց 40 բուրլիանոց իրը 10
բուրլի գնահատելուն. միջամտեցին միւս ընկերները և բանը
վերջացրին 15 բուրլով: Պետրոսը բաժանեց թուղթը:

—Բանկ,—ասաց կողքի ընկերը և իր ձեռքի 3 թուղթը
փռեց մատանու վրայ: Պետրոսը ևս 1 թուղթ հանեց իր
ձեռքի դաստից և զայրոյթով տեսաւ, որ ինքը տարւել է:
Մի վայրկեանում տանող ընկերը սեղանի վրայից յափշտա-
կեց մատանին ու դրեց իր մատը:

Պատի ժամացոյցը խփեց 12-ը: Հարևան դահլիճից լըս-
ւեցաւ բազմաթիւ ձայների միահամուռ աղաղակը:

—Շնորհաւոր նոր տարի:

—Այո, շնորհաւոր նոր տարի, կրկնեց տանող ընկերը
և կանգնեց.—գնամ շնորհաւորեմ իմ Սոնիչկիս նոր տարին և
ընծայեմ նրան այս մատանին: Վաղճեց է նա ինձ սպասում.
հիմա անշուշտ բարկացած կըլինի ինձ վրայ, բայց, ոչինչ,
երբ այս ընծան ստանայ, յուսով եմ չի մերժիլ ինձ իր թան-
կագին համբոյրը...

Պետրոսը ևս տեղից կանգնեց ու երերալով դուրս գը-
նաց հիւրանոցից: Դրսի ցուրտ օդը զիպչելով նրա բորբոք-
ւած ձակատին, ցրեց նրա աչքերի առաջ կուտակւած մա-
ռախուղը և նա այժմ պարզ տեսաւ իր առաջ կանգնած մերկ
զարհուրելի իրականութիւնը: Նա նոր յիշեց երեխաներին
ուսած իր խոստումը, ձեռքերն արագութեամբ գրպանները

տարաւ, սակայն նրանք բոլորովին դատարկ էին: Պետրոսի
մարմնով մի մահաբեր դող անցաւ: Ի՞նչ անէ նա այժմ, ինչ-
պէս տուն գնայ և ի՞նչ երեսով նայէ իր կնոջ ու երեխանե-
րի երեսին կամ ի՞նչ պատասխանի նրանց հարցերին: Պետ-
րոսը այդ ժամանակ միայն զգաց իր գարշելի արարքի ամ-
բողջ ամօթն ու զարհուրանքը: Նա ձեռքը մեքենայաբար
տարաւ իր ծոցի գրպանը և այդ ժամանակ նրա գլխում մի
փրկարար միտք ծագեց: Միտք, որ յաճախ էր փայլել նրա
ուղեղում, բայց որի վճիռը նա միշտ յետաձգել էր: Նա
այժմ զգաց, որ հասել է դրա վճռելու բոլակէն:

Թղթամու մարդիկ առ հասարակ սիրում են միշտ ա-
տրճանակ ունենալ իրանց գրպանում, որ յամենայն դէպս
խիստ յաճախ կարող է պէտք գալ նրանց թէ հակառակորդ-
ներին և թէ երբեմն էլ իրանց սպանելու համար: Այդպէս
էր և Պետրոսը: Նա ամեն ինչ դրեց թղթախաղի սեղանի
վրայ բացի իր ատրճանակից, որ միշտ նրա անբաժան ըն-
կերն էր և որին նա ամեն բանից աւելի էր գնահատում:

—Երբ որ ամեն ինչ կըկորցնեմ և ամենքից արհա-
մարւած կըլինեմ, սա միայն ինձ կազատէ նախատինքից,
—մտածում էր նա ինքն իրան և ատրճանակն աւելի ամուր
թագցնում իր գրպանում: Իսկ այժմ նրա գուշակութիւնը
կատարւել էր և այդ տագնապալից բոլակէում նա վերջապէս
վճռեց, որ արդէն հասել է իր կեանքին վերջ տալու ժամա-
նակը: Սակայն տեղը փոքր ինչ անյարմար էր. և նա փո-
խանակ ուղիղ փողոցով դէպի տուն գնալու, թեքւեց դէպի
մի կողմնակի նեղ փողոց և այնտեղ մի մութ անկիւնում
կանգ առնելով, ձեռքը տարաւ դէպի գրպանը, հանեց ա-
տրճանակը և մօտեցրեց քունքին:

—Հայրիկ, հայրիկ.—ձայն տւեց նրա յետևից մի ման-
կական քնքոյշ ձայն.—հէր ես գնում այդ փողոցով:

Պետրոսը կայծակնահար եղաւ. նա ամբողջ մարմնով
ցնցւեց և ինչպէս մի ոճրագործ կախ ձգեց իր գլուխը: Նրա
առաջ ցրտից դողողալով կանգնած էր իր որդին՝ Աշոտը,
որ Գ. հիւրանոցում չըգտնելով նրան, եկել էր փողոցում
փնտռելու:

—Ես... ես...—կմկմաց հայրը և նրա լեզուն կապւեց:

Այդ բոպէին նա չըկարողացաւ ստել, իսկ ճիշտն ասել նոյնպէս չէր համարձակուում. նա հազիւ միայն կարողացել էր նորից թագցնել ատրճանակն իր գրպանում:

— Գիտեմ, հայրիկ, այդ կողմով դու գնում ես մրգավաճառի խանութը մեզ համար միւրդ գնելու. այնպէս չէ՞, հայրիկ, ասա, լաւ չիմացայ:

— Այո՛, դաւակս, գնում եմ այնտեղ...

Եւ նրանք մտնելով մօտակայ խանութը՝ գնեցին մըրգեր, իսկ փողը վճարելու ժամանակ Պետրոսն իր որդուց ծածուկ մրգավաճառին ծախեց իր ատրճանակը:

* *

Առաւօտեան երեխաները զարթնելով շատ ուրախացան տեսնելով, որ հայրիկը վերադարձել է բերելով իր հետ ամեն տեսակ մրգեր: Իսկ երբ մի քանի բոպէով Պետրոսն ու Նատալիան մենակ էին սենեակում, նա գուրգուրելով իր թանգազին կնոջը և համբուրելով նրա ճակատն, ասաց.

— Մինչև այժմ ես ապրեցի միայն ինձ համար, բոլորովին մոռանալով քեզ ու զաւակներին և այդպիսով ես տանջեցի ու թշուառացրի ձեզ, սակայն ինքս էլ թշուառացայ և արդէն վճուել էի վերջ տալ կեանքիս, միայն երեխայիս հրեշտակային ձայնը սթափեցրեց ինձ, նա յիշեցրեց ինձ իմ մոռացած պարտքս և ես վճուեցի այսուհետև ապրել միայն ձեզ համար, մինչև այժմ ես մեռած էի ձեզ համար և ապրում էի միայն ինձ համար, իսկ այսուհետև հակառակն է լինելու: Թող կորչի այս անմիտ կեանքը. այսուհետև արհեստ և աշխատանք. այսուհետև միայն հալալ հաց և ընտանիք:

Նատալիան երջանիկ էր. ուրախութեան արցունքներն առատօրէն զլորում էին նրա աչքերից և նա զգում էր որ նոր տարիք ծագում է իրանց համար եւ բերում իր հետ նոր, երջանիկ կեանքի արեւոյշար:

Յ Ա Ր Ո Ի Թ Ի Կ Ն Ա Ռ Ա Ի

Մեծ պատի վերջին օրը մթնում էր արդէն:

Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցում երեկոյեան ճրագալոյցի պատարագն սկսել էր: Աղօթողների ահագին բազմութիւնը լցրել էր ընդարձակ եկեղեցին. ասեղ ձգելու տեղ չէր մնացել և դեռ շարունակ դռներից մարդիկ էին ներս մտնում, կամաց հրհրում միմեանց և աշխատում տեղաւորել: Դպիրներին ու սարկաւազների ձայներին խառնուում էին ծերունի ջերմեռանդ աղօթողների մրմունջներն ու հառաչանքները, կանանց անվերջ քչվիչոցը, երեխաների ճիչերը, ջահիլ մարդկանց խօսակցութիւնները: Մարդիկ շոգից խեղդւում էին. քրտինքը առատ զլորւում էր նրանց ճակատներից: Արտաշընչած թանձր օդն ու խոնաւ գոլորշիները, միանալով մոմերի սև ծխի և բուրվառներից քուլայ-քուլայ բարձրացող խնկահոտ մուխի հետ, թանձր ամպի պէս լցնում էին եկեղեցու կամարները և նսեմացնում բարձրում ջահերի վրայ վառուղ մոմերի լոյսը: Սեղանը ևս ողողւած էր այդ թանձր ամպով, որի միջից հազիւ երևում էր պատարագիչ քահանան և այդ դրութեան մէջ նրա խօսքերը լսում էին մի տեսակ խորհրդաւոր ու մարդկանց մէջ հաւատ ներշնչող եղանակով: Շատերը, որոնք ամբողջ տարին եկեղեցու երես չեն տեսնում, այդ օրը բարեհաճել էին գալ Աստուծոյ տունը, արդեօք լսելու Փրկչի ս. յարութեան աւետիքը և գէթ մի քանի բոպէով հանգիստ տալու հոգսերով ու շարչարանքներով ծանրաբեռնւած իրանց խղճին, թէ՛ լոկ հանդիսատես լինելու մեծ բազմութեանը:

Այդ վերջին տեսակի անձնաւորութիւններէց էր այդ օրւայ ժամաւորներէց մէկը ևս—յայտնի Սարգիս աղէն: Նա առհասարակ եկեղեցի գնալու սովորութիւն չունէր: Բազմաթիւ խառն առևտրական ու դատաստանական գործերը միշտ խլում էին նրա ամբողջ ժամանակը և նա անվերջ զբաղւած էր իր մուրհակներով, տոկոսների հաշւարարութեամբ, կատարողան թերթերով ու աճուրդներով: Ի՞նչ օգուտ որ նա մեծ փող ունէր. չէ՞ որ հէնց գրանուծ էլ կայանում էին նրա օրնիրուն շարչարանքները, անհանգիստ վազվզոցն ու քաշկուտիլը: Սակայն գրանց համար նա ամենևին չէր նեղանում կամ գանգատուում. այդ նրա սիրած ու միակ արհեստն էր: Նա մի օր նոտարի մօտ մուրհակներ էր գրել տալիս իր փողերից տոկոսով տալու. հետեւեալ օրը բողոքում էր պայմանաժամը լրացած մուրհակների համար, երրորդ օրը գանգատներ էր տալիս դատարանում, չորրորդ օրը աճուրդով ծախում իր պարտապանների կայքերը: Նա միայն մի տեսակ ապրանքի—փողի առևտուրով էր զբաղւած: Նա վաշխառու էր այդ խօսքի ամենալայն մտքով և վաշխառուի տիպարը ներկայացնում էր ամենակատարեալ կերպով: Նա խիստ կատարելագործել էր միամիտ գոհեր գտնելու, նրանց խաբելու և իր ցանցերի մէջ յաւիտեան կաշկանդելու հաստատ ու ապահով ձևերը: Օրէնքն իր բոլոր խստութիւններով անգոր էր զսպելու այդ մարդ-գազանին, որն իր սատանայական հնարագիտութեամբ միշտ կարողանում էր ազատել ամեն պատժից: Վաղուց հանգել էր նրա մէջ կարեկցութեան ու գթութեան վերջին կայծն անգամ և նա իր դիւական հրճանքը գտնում էր իր գոհերի անգոր տանջանքների, լաց ու հառաչանքի, թշւառութեան ու արտասուքների մէջ միայն: Նա չըզիտէր թէ ինչ է խղճալ թշւառին, օգնել թոյլին, ողորմել աղքատին. այդպիսի բաները նրան անհասկանալի էին: Քանի տուն էր քանդել նա. քանիսի՛ ընտանեկան բարւոք դրութիւնը խորտակել. քանի՛ գոհ ու բախտաւոր մարդկանց օրական հացի կարօտ դարձրել իր անխիղճ ու անսպառ տոկոսներով: Նա խլում էր իր պարտապանների ամբողջ արիւն-բրտինք աշխատանքը, նրանց շարժական ու անշարժ կայքերը, նրանց կանանց սի-

րած զարդերը, իսկ նրա պահանջը դեռ չէր վերջանում: Ոչ ոքի նա չէր խնայում, այդ պատճառով ոչ ոք էլ նրան չէր սիրում, ամենքի ատելին էր նա: Սակայն նա ինքը ևս բաւականին պատժւած էր. ուրիշներին տանջելու համար, ինքը ևս պարտաւոր էր թէկուզ ակամայից տանջելու. և նա անց էր կացնում իր օրերը միշտ անհանգիստ, բարկացած, մըտազրազ ու վրդովւած դրութեան մէջ: Ուրիշներին շարունակ բողոքներ հասցնողը ցաւեցնում է իր ձեռքը. այդպէս էր և անգութ Սարգիս աղէն:

Այդ օրը ևս նրա հանգստութիւնը վրդովւած էր: Թէև նա այժմ եկեղեցումն էր գտնուում, սակայն դա կարծես միայն նրա համար էր, որ այդ օրն էլ խաբէր Աստծուն, ինչպէս միշտ խաբում էր մարդկանց: Կատարուում էր պատարագի սրբազան արարողութիւնը, իսկ նա՛ Սարգիս աղէն—մտքով գտնուում էր եկեղեցուց շատ հեռու իր փողերի, մուրհակների ու տոկոսների աշխարհում: Նա չէր կարողանում գէթ մի բողոք իր միտքը կենդրոնացնել աղօթքների վրայ. նրա ուշքը դուրս էր սլանում: Եկեղեցում կանգնած նա չէր կարողանում մոռանալ այդ օրը իր գլխով անցած մի դէպքը, որին ամեն անգամ մտաբերելիս բարկութիւնից ու յուզմունքից զոգում էր: Նրա պարտապանը—փոքրիկ խանութպան Յովսէփը—հերկու ամիս շարունակ խաբխաբել էր նրան և չէր վճարել իր 300 բուբլի պարտքը, որը դատարանով Սարգիս աղէն վճռել էր տւել նրա վրայ և դուրս բերել կատարողական թերթը: Այդքան երկար նա ոչոքի ժամանակ չէր տըւել, բայց այս անգամ զիջանելով ուրիշների խնդրին՝ չէր նեղացրել Յովսէփին, սպասելով, որ նա շուտով կըվճարի իր պարտքը. իսկ նա մինչև այդ օրը դեռ չէր վճարել: Ճիշտ է, Յովսէփը թէ նիւթական և թէ ընտանեկան ձախորդութիւնների պատճառով ամեն կողմից խիստ նեղ դրութեան մէջ էր գտնուում, սակայն Սարգիս աղէն այդ չէր հարցնում. նրան ի՞նչ. միթէ Յովսէփի դժբախտութեան մէջ ինքը ամենափոքր մեղք անգամ ունի: Նա փող է տւել տոկոսով և իրաւունք ունի ժամանակին պահանջելու. Յովսէփի պարտքն է վճարելու հօգսը քաշել, որտեղից և ինչպէս ուզում է թող ձարէ փողը:

Այդ օրը վերջապէս Սարգիս աղի համբերութիւնը հատել էր: Նա դիմել էր դատական պրիստաւին և նրան տարել էր վեր գրել տալու Յովսէփի փոքրիկ խանութի ապրանքը, սակայն նրանց գնալուց առաջ իր թշնամիները յայտնել էին Յովսէփին այդ բանը և սա, ամօթից ու խայտառակութիւնից փախչելու համար, փակել էր խանութը և գնացել տուն: Չայրացած Սարգիս աղէն չէր ուզեցել գործը այլ ևս յետաձգել և Յովսէփին աւելի պատժած լինելու համար պրիստաւին տարել էր նրա տան կայքը գրել տալու: Տուն մտնելով նա չէր հաւատացել իր աչքերին, տեսնելով այնպիսի աղքատութիւն, որ նա ամենևին չէր կարծում: Յովսէփի տանը կային միայն ամենաանհրաժեշտ կարասիքները և շորերը, որոնց պրիստաւը իրաւունք չունէր ցուցակագրելու: Ամօթահար ու վշտացած Յովսէփը մի անգամ ևս փորձել էր արդարանալ, ցոյց տալով իր թշուառ դրութիւնը. նրա կինը մի անկիւնում կամաց լալիս էր չըզիմանալով այդ նախատիքին. երկու փոքրիկ երեխաները սարսափած թագնուում էին նրա փեշերի տակ, իսկ մեծ որդին՝ Սիսակը — հազիւ տամներկու տարեկան մի տղայ — հաւաքել էր իր գրքերը և ամուր բռնել իր ձեռքերում, գուցէ վախենալով, որ անգութ պարտատէրը այն ևս կարող է խլել իրանցից:

Սարգիս աղէն տեսել էր այդ ամենը և, փոխանակ խղճալու, աւելի խիստ էր զայրացել. նրա խոփը քարին էր դիպել և նա ստիպւած էր դատարկաձեռն վերադառնալու: Նրան թւացել էր, որ խորամանկ Յովսէփը նախօրօք թագցրել է իր տան կայքերը և երբ սա ուզեցել էր նորից խընդրել ժամանակ տալու իրան մինչև կըկարողանար աշխատել ու վճարել իր պարտքը, նա կատաղած գոռացել էր.

— Տօ, ստախօս, մինչև երբ պէտք է խարես: Փոզս տուր, փոզս: Այդպիսի խօսքեր շատ եմ լսել: Իսկ եթէ չես տալ, իմացի՛ր որ երեխաներդ ծախել կըտամ: Կարծում ես իմ փոզս հեշտ կըմարսես: Դու իմ ձեռքից երբէք չես պրծնի:

Սարսափած երեխաները այդ խօսքերի վրայ ճիչ էին բարձրացրել. արտասուող տանտիկինը աւելի ամուր էր կըծկւել տան անկիւնում. ջարդւած ու յուսահատ Յովսէփը կարկամել էր, բարացել ու կախ ձգել գլուխը: Իսկ Սարգիս ա-

ղէն այլ ևս աւելորդ համարելով իրանց մնալը այդ խեղճերի մօտ, որոնցից գոնէ այժմ նա ոչինչ չէր կարող ստանալ, իր պրիստաւի հետ միասին դուրս էր գնացել այդ տնից:

Նա այդ օրը երեկոյեան հաղորդւելու էր և դրա համար շտապել էր դէպի եկեղեցի: Պատարագից առաջ նա իր մեղքերը քահանային խոստովանւելիս, յիշել էր և այդ օրւայ իր կրած սրտնեղութեան ու տանջանքի մասին, որ պատճառել էր նրան Յովսէփը, իսկ քահանան մեղմօրէն ասել էր նրան.

— Սարգիս աղա, այդքան խստասիրտ չըպէտք է լինել: Խեղճ է Յովսէփը, նա բարի մարդ է, նա ոչոքի փողը չի ուտիլ. այդ փողերն էլ նա չի շռայլել, իսկ եթէ դժբախտութիւնների մէջ ընկնելով ստիպւած է եղել ծախսելու հիւանդների և ընտանիքի վրայ, մի՞թէ դրանում նա մեղաւոր է: Հապա ի՞նչ կարող էր անել մի հայր, որի հիւանդ զաւակը կարօտ է եղել օգնութեան, դրա հետ միասին ընտանիքն էլ իր ապրուստն է ուզում, իսկ շուկայի գործը դժբախտաբար անյաջող է գնում: Խնայի՛ր նրան, Սարգիս աղա, դարձեալ ժամանակ տուր: Այսպիսի ազիւ օրը վշտացնելով նրանց, դու մեծ յանցանք ես գործել. խոստացի՛ր այլ ևս չըկրկնել այդպէս»:

Սարգիս աղին, ի հարկէ, դուր չէին եկել քահանայի այդ խօսքերը. բայց նա այժմ եկեղեցում կանգնած մտածում էր, որ ճիշտ էր ասում նա:

Յանկարծ մի փոքրիկ իրաբանցում ընկաւ եկեղեցում. մարդիկ սկսեցին խաչակնքել երեսներին: Մանկական մի պարզ ու զիլ ձայն բարձր երգում էր.

«Բրիսսո՛ւ յարեաւ ի մեռելո՛ց»...

Այնքան ազդու և ցնցող էր այդ ձայնը, կարծես երգում էր մի անմեղ հրեշտակ: Մարդիկ փշաքաղում էին այդ դմայլիչ ձայնից, որը սարսուեցնում ու սթափեցնում էր նրանց, ոմանք մինչև իսկ արտասուում էին: Միամիտ ու անարատ մանուկը աւետիք էր տալիս մարդկանց Փրկչի յարութեան, ճշմարտութեան ու արդարութեան յաղթանակի մասին և այդ ժամանակ մարդկանց վրայ ազդում էին որ-

16/17

քան խօսքերը, նոյնքան էլ երեխայի արծաթահնչիւն ձայնը և նրա երգելու եղանակը:

Յետոյ, երբ անցաւ հիւզմայլման առաջին բուպէն, մարդիկ սկսեցին կամաց շնչալ միմեանց ականջին: Մէկը հարցնում էր.

— Ո՞վ է այդ երգող երեխան. ապրի՛, ի՞նչ հիանալի ձայն ունի. ինչքան լաւ է երգում:

Իսկ միւսը պատասխանում էր.

— Սանութպան Յովսէփի որդին է. շատ շնորհալի երեխայ է, բայց ինչ արած որ անբախտ է: Սրա հօր գործերը շատ վատ են գնում. անյաջողութիւնները պատել են խեղճին. հիւանդութիւնները նրա տնից չեն վերջանում. առուտուրը խանգարել է. պարտատէրն էլ միւս կողմից է խեղդում: Գոնէ երեխան խելօք լինի, այդ էլ միտթարութիւն է:

Սարգիս աղէն, որ ինքն էլ հիացած էր երեխայի երգից, լսում էր երկու խօսակիցների այդ խօսքերը և զգում, որ դրանք իրան էլ են վերաբերում, թէև խօսողները չէին նկատել նրան: Նա շփոթւել էր. քրտինքը յորդ կաթիլներով առատ գլորւում էր նրա ճակատից և ողողում նրա դէմքը: Այդ բուպէին նրա հոգու մէջ մի փոփոխութիւն էր կատարւում. մի մեծ ու հիմնական փոփոխութիւն... Նրա մէջ ըսկսում էր խօսել արդարութեան վաղուց լուսած ձայնը. Սարգիս աղէն վերակենդանանում էր բարոյապէս...

Պատարագն արձակեց: Սարգիս աղէն ամենից շուտ դուրս եկաւ եկեղեցու բակը և ուշի ուշով դիտում էր եկեղեցուց դուրս եկող երեխաներին. նա փնտռում էր մէկին, որին ահա վերջապէս գտաւ: Յովսէփի որդի Սիսակն էր դա, որն իր ցնցող երգով նրա մինչև հոգու խորքն էր թափանցել և զարթեցրել նրա թմրած սիրտը:

Սարգիս աղէն հանեց իր գրպանից թղթի մի ծալած թերթ,— Յովսէփի պարտքի կատարողական թերթը,— և տալով երեխային՝ մեղմ ու փաղաքշական ձայնով ասաց նրան.

— Որգեանկ, տար այս թուղթը հայրիկիդ և ասան, որ ես շնորհաւորում եմ նրա Զատիկը և բաշխում իր պարտքը: Երեխան, որ նրան տեսնելուն պէս վախեցել ու շփոթ-

ւել էր, յիշելով մի քանի ժամ առաջ իրանց տանը տեղի ունեցած տեսարանը, սիրտ առաւ տեսնելով, որ այն խստասիրտ ու դաժան մարդը այս անգամ խօսում էր իր հետ այնքան քաղցր ու սիրալիւր եղանակով: Նա առաւ թուղթը, ժպտաց, գլխի թեթև շարժւածքով կարծես իր շնորհակալութիւնը յայտնեց և վազեց դէպի տուն:

Այդ երեկոյ ուրախութեան տօն էր կատարւում խեղճ Յովսէփի տանը: Յիսուսի սուրբ Յարութեան յիշատակի հետ միասին նա տօնում էր իր ու իր ընտանիքի մեռնող բախտի յարութիւնը. նրանց խորտակող կեանքի ու ընդ միշտ սևացող ապագայի յարութիւնը...

Սակայն աւելի երջանիկ էր այդ երեկոյ աղէն: Իր 55 ամեայ կեանքի ընթացքում նա երբէք իրան այնպէս գոհ ու բախտաւոր չէր զգացել: Վաղուց էր մեռել ու թաղւել նրա խիղճը. վաղուց էր քարացել ու անզգայացել սիրտը և նրան անյայտ չէր իր բարոյական մահը. իսկ այդ երեկոյ մանկական մի ձայն սթափեցրել էր նրան և նա ներելով իր պարտապանին, զգում էր, որ այդ բուպէից յարութիւն ե առել իր քաղցած սիրտը, իր մեռած խիղճը... Իր կատարած բարի գործի գիտակցութիւնը այս անգամ երջանիկ էր դարձրել նրան...

Չ Ը Ս Ի Ր Ե 3...

Ես ճանաչում եմ Նինային դեռ նրա մանկութիւնից. նա մեր հարեան Կարապետի աղջիկն էր: Փոքր ժամանակը նա մի կայտառ, անհանգիստ ու սրամիտ երեխայ էր: Մի րոպէ չէր կարող հանգիստ նստել. պիտի շարունակ իջնէր աթոռից, այս ու այն կողմ վազվզէր, յետոյ դարձեալ նստէր, դարձեալ իսկոյն վեր կենար և այսպէս անվերջ: Օրւայ մեծ ժասը նա մեր բակումն էր անցկացնում, խաղալով մեր երեխաների հետ. նրա տիկինը միշտ ամենից գեղեցիկն ու լաւ զարդարածն էր լինում: Մեզ պատահելիս իրանց տանը թէ մեզ մօտ, նա մի առանձին գիւտ արածի նման վազում փաթաթւում էր մեզնով ու մի րոպէում հարիւրաւոր հարցերով պաշարում մեզ: Երբեմն նա այնպիսի բաների ժասին էր հարցնում, որոնք ամենեւին չէին հետաքրքրում նրա հասակակից երեխաներին և բարձր էին լինում նրանց խելքից: Շատախօս էր Նինան, իսկ մեզ չըձանձրացնելու համար նա միշտ իր հարցերը զանազան սրբախօսութիւններով ու կատակներով էր համեմում. բայց միևնոյն ժամանակ մինչև իր հարցի պատասխանը չըստանար, նա երբէք չէր հանգստանալ: Շատ անգամ նա թողնում էր իր ընկերակիցներին բակում խաղալիս ու ինքն աննկատելի կերպով մօտենում մեծերին և ուշադրութեամբ լսում նրանց զրոյցները:

Հարեան Կարապետի անդրանիկ գաւակն էր Նինան: Ութ տարեկան հասակից նա սկսեց զպրոց յաճախել ու նրա հայ-

րը թէև տնտեսապէս շատ աննախանձելի վիճակի մէջ էր և նրա նիւթականը հետզհետէ նւազում էր, սակայն նա ոչինչ չըխնայեց իր աղջկանը կանոնաւոր կըթութիւն տալու համար: Նինան ևս իր կողմից աշխատում էր արդարացնել իր վրայ դրւած յոյսերը և իրանց ուսումնարանում առաջնակարգ աշակերտուհիներէց մէկն էր: Եօթ տարուց յետոյ նա յաջողութեամբ վերջացրեց ուսման ընթացքը:

Այժմ նա մի համեստ օրիորդ էր դարձել. նախկին շատախօս ու անհանգիստ աղջիկն այժմ հեղութեան ու պարկեշտութեան տիպար էր ներկայացնում: Հարաւի կլիման ու ցեղային փարթամութիւնը իրանց ներգործութիւնն էին ունեցել նրա վրայ, այնպէս որ տասն և հինգամեայ հասակում նա աւելի հասունացած էր երևում, քան թէ հիւսիսային երկրների քսանամեայ օրիորդները: Աւելացրէք դրա վըրայ և այն հազւագիւտ գեղեցկութիւնը, որով բնութիւնը օժտել էր նրան, այն չքնաղ հասակն ու նազելի շարժւածքները, որ նա գործ էր դնում մի ինքնուրոյն եղանակով, իր անմասն աչքերի այն գիւթիչ հայեացքը, վարդագոյն շրթունքներում շարունակ խաղացող այն քաղցր ժպիտը, և այն ժամանակ հասկանալի կըլինի թէ ինչու նրա հայրը չընայած իր նիւթապէս աղքատ դրութեանը, ամեն օր զանազան տեղերից առաջարկութիւններ էր ստանում, որոնք խնդրում էին նրա աղջկայ ձեռքը:

Հարեան Կարապետն առաջ բաւական հարուստ էր և գործով յաջողակ: Նա մինչև անգամ իրան ընդ միշտ ապահովւած էր համարում նիւթականապէս, երբ վճռեց ամուսնանալ. բայց այն օրից, երբ կատարեց այդ շարաբախտ ամուսնութիւնը, նրա կծիկը յետ տւեց: Ժողովուրդն ասում է, ամուսնացողների բախտը կրկնապատկւում է, իսկ խեղճ Կարապետի հետ հակառակը պատահեց: Այն օրից, երբ նրա համար մի կողմից բացւեց ընտանեկան երջանկութեան դուռը, միւս կողմից շուկայում նրա աստղը թեքւեց: Անյաջողութիւններն արագութեամբ յաջորդեցին միմեանց և նրան մինչև անանկութեան դուռը հասցրին: Չար լեզուներն ասում էին, որ այդ ամենի պատճառը նրա կինն էր իր շոյլ ու անչափ ծախսերով... Բացի Նինայից, նրանք չորս երեխայ էլ չու-

նէին, մէկը միւսից աւելի փոքր և դրանց ամբողջ հոգսը ծանրանում էր նրա վրայ: Աղքատութեան մէջ Կարապետն այժմ աւելի թանգ էր գնահատում փողը և այդ պատճառով էլ իսկոյն մերժում էր այն փեսացուներին, որոնք դատարկ գրպանով խնդրում էին նրա աղջկայ ձեռքը, որքան էլ նրանք բարոյապէս բարձր լինէին, որքան էլ նրանք ըստ ամենայնի արժանի լինէին նրա աղջկայ սիրուն: Նա պատրաստ էր իր սիրած աղջկանը թէկուզ մի հրէշաւոր մարդու գիրկ նետել, միայն թէ այդ վերջինն ունենար իր պահանջած ցենզը—փողը. փողը, որ Կարապետի կարծիքով միակ աղբիւրն է ընտանեկան բարիքների: Ի՞նչ փոյթ, որ ամուսինները կարող են անհամապատասխան լինել, որ նրանց սրտում կըբացակայէ սէրը. փողն իր ամենակարող ուժով կըմօտեցնէ միմեանց հեռացողներին, կըջերմացնէ սառած սրտերը, նա մոռացնել կըտայ ամեն պակասութիւն: Այդ համոզմունքն էր կազմել հարեան Կարապետը և անդառնալի կերպով վճռել էր իր աղջկանն անպատճառ հարուստ մարդու տալ:

Այդպէս անցաւ դարձեալ երեք տարի:

* *

Պոլիցիական ծառայող Գէորգ բէգը մեր քաղաքում անյայտ անձնաւորութիւն չէր: Շնորհիւ իր դիրքին ու պաշտօնին, որոնց շնորհած արտօնութիւններէց նա մեծ վարպետութեամբ կարողանում էր օգտուել, և իր անսահման ոյժը շատ անգամ ցոյց տալ ում որ ուզում էր: Նա դրանով մեծ հեղինակութիւն էր ձեռք բերել և ամենքն էլ, թէև ակամայ, յարգանք էին ցոյց տալիս նրան: Պաշտօնը նա կարողանում էր գործ ածել ինչպէս մի զէնք թէ իր անունը բարձրացնելու, որով յազնում էր նրա փառասիրութիւնը, և թէ իր գրպանը հարստացնելու, որով կարճ ժամանակում ահագին կարողութիւն դիպց:

Նա այժմ յիսուն տարեկան էր: Մինչև այդ հասակը նա երկու անգամ ամուսնացել էր: Երկու կիներն էլ երկար չէին ապրել նրա ձեռքում: Չար լեզուները ասում էին, որպէս թէ նա տանջելով սպանել է նրանց: Երկուսից էլ նա ոչ մի գաւակ չունեցաւ: Նրա երիտասարդութեան ընկերները այդ

շատ բնական էին համարում, ի նկատի առնելով այն անառակ կեանքը, որով նա ապրեց մինչև քառասուն տարեկան հասակը, երբ վերջապէս ուժասպառ եղած վճռեց ամուսնանալ: Երկու կին թաղելուց յետոյ, նա որոնում էր երբորդ դոնին և այս անգամ նրա ուշադրութիւնը գրաւեց գեղեցիկ Նինան:

Բանակցութիւնները երկար չըտեսցին: Հոգով ու զըբպանով աղքատ Կարապետը ցնծութեամբ ընդունեց Գէորգ բէկի ողորմած առաջարկութիւնը: Շուտով կատարեցաւ նշանադրութիւնը և նոյնպէս շտապով էլ հարսանիքը: Քաղաքում շատ քիչեր զարմացան ու յուզեցին, միւսները շատ սովորական համարեցին այդ բանը, եղաքն մինչև անգամ Նինայի բախտաւորութեան վրայ նախանձողներ: Իսկ այդ ամենի պատճառ անմեղ դոնը, խեղճ Նինան սկզբում շատ տըխրեց, թագուն շատ արտասուեց, փորձեց մինչև անգամ հակառակել ծնողներին, պաղատելով չանբախտացնել իրան, բայց նրա յուսահատ լացն ու կոծը ընդհանուր ուրախութեան մէջ խլացան. ոչ ոք չըլսեց նրան և սախլած եղաւ կուլ տալ իր արտասուքները, խեղդել հեծեծանքները և լռել: Նրա այդ տխրութիւնը, սակայն, շատ կարճատև եղաւ: Հագիւ էր անցել երկու ամիս նրա ամուսնութիւնից, որ նա կարծես բոլորովին մոռացաւ տխրութիւնը, հաշտեց իր վիճակի հետ և մինչև անգամ սկսեց ուրախ երևալ:

«Նա մոռացաւ իր ցնորքները և զգում էր իր կատարեալ երջանկութիւնը»,—ասում էին բարեկամները:

«Ի՞նչպէս չի ուրախանալ, բախտաւորը, այնքան ոսկու և արծաթի մէջ»,—նախանձում էին հարեանները:

«Նեղը գնում է իր քաւթառ ձեռուկէ վրայ. երևում է սաստիկ է սիրում նրան».—ծաղրելով բամբասում էին նրան իր հասակակից օրիորդները:

* *

Երկու տարի էր անցել այն օրից:

Այժմ Գէորգ բէգը այլևս առաջւայ անսահման իշխանաւորը չէր: Նրա գործած անթիւ գեղծումներն ու կաշառակերութիւնն անպատիժ չըմնացին: Հարստահարւածներէ աղաղակները վերջապէս լսելի եղան և նա դատի կանչւելով պաշտօնանկ եղաւ ու վեց ամիս բանտարկւելուց յետոյ ար-

ձակեց: Կորցրած փառքը, կրած նախատինքը, թէ մի ուրիշ ներքին վիշտ շարունակ տանջում էր նրան և նախկին հպարտ ու անհող Գէորգ բէգը այժմ բոլորովին մոռալ ու լուռ բնաւորութիւն էր ստացել: Ֆիզիքայէս ու բարոյապէս նա բոլորովին ջարդուել, բայց և միևնոյն ժամանակ խիստ կասկածոտ ու դաժան էր դարձել զէպի իր կինը, ծառաները: Դրսում անարգանք կրելով, իր մաղձը նրանց վրայ էր թափում: Նրա տանը վաղուց վերջացել էին ուրախ խօսակցութիւնները, շարունակ կռիւ էր, հայհոյանք և ծեծ: Ամբողջ աշխարհը սևացել էր նրա աչքին և նա ոչ մի տեղ հանգրստութիւն չէր գտում: Դուրսը չունէր նա ոչ մի սրտացաւ բարեկամ, որ մխիթարէր նրան, իսկ տանը նա միշտ պատահում էր իր կնոջ սառն ու անտարբեր հայեացքին. կնոջ, որը ամենափոքր չափով անգամ չէր բաժանում նրա վիշտը: Եւ իսկապէս ի՞նչ հող Նինային թէ նրա մարդը խայտառակւած, ոչնչացած է. չէ՞ որ նա դեռ բաւականաչափ ոսկիներ ունի, որոնք ապահովում են նրանց ապագան ու ապրուստը և միթէ հազարաւոր անգամ նա չի լսել իր հօրից, որ ընտանեկան երջանկութիւնը միմիայն ոսկու քանակութիւնից է կախւած: Սակայն նրա անտարբերութիւնը չափազանցութեան էր հասնում... Գէորգ բէգին մինչև անգամ թւում էր, որ իր վիշտը մի առանձին ուրախութիւն էր պատճառում իր կնոջը և դրա համար էլ նա միշտ աւելի ու աւելի էր կատաւորում նրա վրայ: Այդ բոլորը բաւական չէին. անողոր ճակատագիրը մի աւելի սոսկալի խաղ էր պատրաստել նրա գլխին: Նա դեռ մի այնպիսի վիշտ ևս պիտի կրէր, որը պիտի գերազանցէր բոլորին, պիտի մոռացնել տար ամենը:

* *

Մի օր Գէորգ բէգը սովորականից շուտ փողոցից տուն վերադարձաւ: Այն ժամանակ երբ քաղաքային այգու մի խուլ անկիւնում մենակ նստած իր տխուր մտքերին էր անձնատուր եղել, յանկարծ մի խիստ գլխացաւ շամփրեց նրբան և նա վերկենալով շտապեց զէպի տուն պարկելու: Հասնելով բակի դռանը՝ նա ներսից փակ գտաւ: Ուզեց բաղխել դուռը, բայց իսկոյն կարծես մի բան ընկաւ նրա միտքը և ձեռքը յետ քաշեց: Կասկածի մի թունաւոր օձ խայթեց նրա

սիրտը և նա, մոռանալով իր գլխացաւը, սկսեց կամաց դիտել լուսամուտներից զէպի ներս և ականջ դնել ամեն մի անկիւնում, բայց ոչինչ չընկատեց: Դարձեալ ուզեց բախել, կրկին փողմանեց և գլուխը քաշ ձգած անցաւ տան միւս կողմը, որտեղ վերջանում էր պարտէզը և պատը բանդւած լինելով՝ ճանապարհ էր բացել: Առանց ձայն հանելու նա մտաւ պարտէզը և դիմեց ուղիղ զէպի տուն:

Գէպի պարտէզ բացող տան դուռը կիսով չափ բաց էր. Գէորգ բէգը կամաց մօտեցաւ ու ներս նայեց: Նրա աչքի առաջ բացեց մի տեսարան, որից նա թէ սարսուռաց և թէ կատաղեց, այնքան դա՛ անսպասելի, այնքան անհաւատալի էր: Նա տեսաւ իր կնոջը—Նինային—հերարձակ, կիսով չափ բաց կուրծքով, կանգնած սենեակի մէջ տեղը. նա իր գրկում սեղմել էր մի տղամարդի և ի՞նչ սիրաբորբոք համբոյրներ էր թափում նրա վրայ: Գէորգ բէգի աչքերը սևացան, նա չէր հաւատում իր տեսածին. նա տրորեց իր աչքերը և նորից սկսեց նայել. դարձեալ նոյն բանը... Սիրահար զոյգը անզուսպ սիրոյ ինքնամոռացութեան մէջ էր. նրանք չէին մտածում, որ տան դուռը բաց է և մէկը կարող է ականատես լինել իրանց թագուն գործին: Գէորգ բէգն ուզում էր առաջ գնալ, ոտքերը չէին հնազանդում, ուզում էր գոռալ—կոկորդն էր փակում, իսկ այդ անտանելի դուրսութեան մէջ նա ուզում էր տեսնել այդ ամենը մինչև... վերջը: Կատաղութիւնը չէր խանգարում նրան այդ բոլորին դիտել Նինայի գեղեցկութիւնը: Այդ կիսամերկ դուրսութեան մէջ նա այժմ այնքան հրաշալի էր, ինչպէս չի եղել ոչ մի ժամանակ: Ի՞նչ անզուսպ, անսահման կիրք էին արտայայտում նրա վառած աչքերը. ի՞նչ տաք համբոյրներ էին թափում նրա այրող շրթունքները. նրան թւում էր, որ Նինան երբէք այնքան անսման չէ եղած... Գէորգ բէգը և բարկանում և նախանձում էր այն մարդուն, որն արժանացել էր այդ հրբեշտակի բարեհաճ սիրուն. իսկ ինքը, ինքը փողով դնեց այդ աղջկան իր տխուր ծնողներից. նա ստացաւ նրա ձեռքը, իսկ սիրտը ստանալ չէր կարողացել: Նա այժմ էր հասկանում, որ այդ սիրով լի աչքերը միայն ծաղրել են իրան և այդ նազելի շրթունքները միայն խաբել... Բայց ո՞վ էր

այժմ նրա գրկում, սիրոյ անվերջ դեղման մէջ արբեցած բախտաւորը: Նրա շորերը մի տեսակ ծանօթ էին թւում Գէորգ բէգին, նա յաճախ էր տեսել մէկին այդ շորերով, իսկ այժմ նրա միտքը շփոթւել էր և նա չէր յիշում թէ ում հազին է տեսել. նա ուզում էր տեսնել այդ մարդու գէմքը, որն այժմ թաղւած էր Նինայի հարուստ կրծքի մէջ:

Վերջապէս տղամարդն աղատեց իր գլուխը Նինայի գրկից, քնքշութեամբ գրկեց նրան ու տարաւ նստեցրեց պատի մօտ դրւած բազմոցի վրայ և ինքն էլ նրա կողքին նստելով նրա ձեռքն առաւ իր ավերի մէջ: Գէորգ բէգը ցնցեց, տեսնելով այն մարդու գէմքը. նրա կնոջ տարփածուն իրանց հարեան երիտասարդ արհեստաւոր Յովակիմն էր: Բարկութիւնից Գէորգ բէգի շունչը կտրւեց. մի խուլ մռնչիւնով նա ներս ընկաւ սենեակ և բարձրացրեց իր ձեռնափայտը նրանց խճճփելու: Մի վայրկեանում Յովակիմը դուրս փախաւ սենեակից ու անյայտացաւ: Տանը մնացին երկուսով—մարդ ու կին: Մարդը ճիգ էր թափում կնոջ ձեռքից խլել իր փայտը և խփել նրան, իսկ կինը ամուր բռնած փայտի ծայրից բաց չէր թողնում: Այսպէս մի քանի բոպէ նրանք քաջքշում էին միմեանց. ոչ մէկը միւսին չէր կարողանում յաղթել: Վերջապէս մարդը յուսահատուելով բաց թողեց փայտը կնոջ ձեռքում և ինքն շտապով մտաւ իր ննջարանը: Գնաց, իսկոյն պատից ցած բերեց գէնքերի կողքին կախած փոքրիկ կեռ դաշոյնը և, պատեանից հանելով, վերադարձաւ այն սենեակը, որտեղ դեռ յոյս ունէր գտնել իր կնոջը: Մակայն նա մնաց ապշած. Նինան անյայտացել էր: Նա վազեց գէպի պարտէզ, այնտեղ ևս չըգտաւ նրան: Դէպի փողոց տանող դուռը այս անգամ բաց էր...

Երբ Գէորգ բէգը մտել էր ննջարանը, Նինան հասկանալով նրա մտադրութիւնը, իսկոյն շալը գլխին ծածկելով, դուրս էր փախել տանից և գնացել ուզիլ իր հօր տունը:

* *

Ոչ մի տեղ չըգտնելով Նինային և ներքնատների ամենախուլ անկիւններն էլ իզուր որոնելուց յետոյ, նա նոյն վրդովւած դրութեան մէջ նորից վերադարձաւ այն սենեակը, որտեղ մի բոպէ առաջ ինքն ականատես էր եղել իր համար

այնքան անպատուաբեր տեսարանին: Գլուխը կորցրած և չիմանալով ինչ անել, նա արագ քայլերով անգիտակցաբար չափում էր սենեակի երկայնութիւնը: Մինչև անզգայութեան էր հասել և չը կարողանալով ոչ մի հաշիւ տալ ինքն իրան, նա երբեմն իր կրծքին էր մօտեցնում իր ձեռքում սեղմած մերկ գաշոյնի ծայրը և նորից ցնցելով յետ տանում: Մի բոպէ կեանքը կորցնում էր նրա աչքում իր բոլոր արժէքը և նա ուզում էր ինքնասպանութեամբ վերջ տալ նրան: Դըրսի խայտառականութիւնը բաւական չէր, ներսում էլ նրա ընտանեկան սրբութիւնն էր պղծւած. նա հասկանում էր իր ամբախտութեան ամբողջ մեծութիւնը, բայց երբ գաշոյնի սուր ծայրը ծակելով նրա շորերը դիպչում էր մարմնին, նա նորից փոխում էր իր մտադրութիւնը և սկսում էր ուրիշ կերպ մտածել: Մի թէ ինքնասպանութեամբ նա կարող էր սրբել այն անջնջելի արատը, որի միակ պատճառը նրա կարծիքով իր կիսն էր. և ինչո՞ւ չապրել թէկուզ հէնց նրան պատժելու համար: Գերեզմանում անգամ նա էլ հանգիստ չէր կարող լինել, քանի որ իր վրէժը չէր հանել նրանից: Նա դէն ձգեց դաշոյնը սեղանի վրայ և վճռեց առանց աղմուկի սպասել մինչև իր տունը կըվերադառնար Նինան, իսկ այնուհետև նա իր անելիքը գիտէր...

Բայց Նինան դեռ շարունակում էր մնալ իր հօր տանը: Մի անգամ դուրս գալով իր տանից, նա այլ ևս ոչ մի կերպ չէր ուզում վերադառնալ այնտեղ, որն իւր բոլոր հարմարութիւններով ու փարթամութեամբ հանդերձ նրան թւում էր ինչպէս մի բանտ, մի դժոխք: Առաջ դեռ նա կարողանում էր մի կերպ յարմարել այն կեանքին, քանի որ կարողանում էր կեղծել—սուտ սէր ցոյց տալ և խաբել իր մարդուն, այն ինչ իր գաղտնիքի վարագոյրը պատուելուց յետոյ, նրան այլ ևս անհնարին էր թւում ապրել իր մարդու հետ: Նինան և ատում էր նրան իր ամբողջ հոգով և սարսափում էր նրանից, որն ամեն եղեռնագործութեան ընդունակ էր:

Այդպէս անցան չորս, հինգ օրեր: Նինան դեռ չէր վերադառնում: Գէորգ բէգն սկսում էր քիչ քիչ անհանգստանալ: Ի՞նչ: Մի թէ իր կինը վճռել է ընդմիջտ հեռանալ նրանից: Այդ միտքը խիստ վախեցնում էր նրան: Իրրևնախկին գոտոյ

հրամանատար, ամեն փառքից զրկելուց յետոյ, նրա համար իր սեպհական արժանապատուութիւնը, իր անձնական հպարտութիւնն ամենից թանգ էր այժմ: Նա թէկուզ պատրաստ էր իր տան մէջ ամեն տեսակ նախատինք տանելու, միայն թէ զըսուած այդ բանը չիմանային իր ծանօթները, հարեանները, թշնամիները. դրան նա գիմանալ չէր կարող: Իսկ եթէ կիւնը չը վերադառնար, եթէ իր նախատինքն յայտնէր աշխարհին. այն ժամանակ... Այդ հարցի պատասխանը չէր գըտնուած նա և ձեռքերով ամուր բռնուած էր իր գլուխը, որը կարծես ուզում էր տրաքել տխուր մտքերի կուտակումից: Երբեմն նա մտածում էր գտնել այն պատճառները, որոնք գրդել էին իր կնոջն ամօթալի քայլն անելու և այդ ժամանակ նա այսպէս էր խօսում ինքն իրան. «Ո՛չ, կիւն իր կամքով պէտք է սիրէ մարդուն, այլպէս ոչ մի միջոցով չէ կարելի նրան հարկադրել այդ բանն անելու»: Այդ տխուր ճշմարտութիւնը նոր էր հասկանում Գէորգ բէգը:

Վեցերորդ օրը Գէորգ բէգի անհանգստութիւնն ու անհամբերութիւնը իրանց զագաթնակէտին հասան: Նա իր տուն կանչեց իր աներոջը—կարապետին և կոպիտ խօսքերով հրամայեց իսկոյն հետ ուղարկել Նինային, սպառնալով, որ հակառակ ղէպքում իր սրտի ամբողջ մաղձը նրա գլխին կը թափէ և նա խիստ կըտուժէ իր անսուակ աղջկայ փոխարէն:

* *

Հարեան կարապետն իր գլուխը կորցրել էր: Մի ամբողջ շաբաթ նրանք, մարդ ու կին աշխատել էին ծածուկ խրատել իրանց աղջկանը, համոզելով վերադառնալ իր մարդու մօտ, հաւատարիմ լինել նրան և աշխարհի առաջ ծաղր ու ծանակ չըղառնալ: Շատ էին նրան յանդիմանել և շատ արտասուել ու աղաչել, որ խնայի նրանց թշուառութեանը, բայց նա անողոր էր մնացել:—«Չեմ կարող սիրել նրան,—այս էր եղել Նինայի վերջնական պատասխանը,—գուք անողոր թաքար վաճառեցիք ինձ մի փողաւոր զագանի և այժմ ինքնեքդ տուժեցէք ձեր մեղքը»:

Կարապետի ամենամօտ բարեկամը մենք էինք և նա իր վիշտը ամենից առաջ մեզ յայտնեց, խնդրելով մեր միջամտութիւնը, մի կերպ վերջ դնելու իր ընտանեկան արգ

անելանելի դրութեանը: Հետեւեալ օրը մենք նրանց տանն էինք:

Նինան տխուր ու ջարգած էր երևում: Որքան փոխւել էր նա: Նրա նմանում էր անկողինը նոր թողած հիւանդի: Նախկին շատախօս ու վարվոուն աղջիկը այժմ խիստ լուրջ և մտախոհ էր դարձել և խօսում էր դժարութեամբ կարճ ու կարծես ակամայից: Նրան յայտնի էր մեր այցելութեան նըպատակը և երբ խօսակցութեան մէջ կարապետը վերջապէս ակնարկեց նրա ամօթալի արարքի մասին, նա ամենակին չաշխատեց էլ ուրանալ: Ինչ որ ճիշտ էր, նա չէր թաղցնում:

—Բայց ի՞նչպէս կարող է այդպիսի բան թոյլ տալ իրան նահապետական ընտանիքում մեծացած մի աղջիկ,—ասում էր կարապետը յուզմունքից դողալով,—ի՞նչպէս կարող է նա իր կամքով իրան այդպիսի անպատուութեան ցեխի մէջ գլորել:

—Դրա պատճառները հին են,—ասաց վերջապէս Նինան, բոլորովին անվրդով եղանակով:—Միթէ դուք չէք յիշում, որ Գէորգ բէգը բոլորովին պառաւած և ուժասպառ մի ծերունի էր, երբ նա խնդրեց իմ ձեռքը: Դուք գիտէիք նոյնպէս թէ նա ինչ անցեալ է ունեցել, սակայն չըմբօժեցիք նրա առաջարկութիւնը, որովհետև նա աստիճանաւոր էր, ամենքին կարող էր հրամայել, իսկ այդպիսի փեսայ ունենալն էր ձեր միակ տենչանքը: Առաջին անգամ նրան տեսնելուց, բայց ոչ, դեռ չըտեսած անգամ, ես սկսեցի ատել նրան: Մեր հարսանիքից մի քանի օր առաջ մի անգամ նրա հետ մենակ մնալով սենեակում, ես աղաչեցի նրան թողնել ինձ, ես արտասուեցի, համբուրեցի նրա ձեռքերը. խոստացայ յաւիտեան երախտագէտ լինել նրան դրա համար, բայց նա անտարբեր մնաց: Վերջապէս յուսահատուած՝ ես խոստովանեցի նրան, թէ իմ սիրտս ուրիշի է պատկանում և սպառնացի, որ երբէք չեմ սիրելու նրան: Նա միայն ծիծաղում էր. իմ տանջանքը մի առանձին բաւականութիւն էր պատճառում նրան և նա հրճուած էր այնպէս, ինչպէս ուրախանում է կատուն, իր ճանկերում սեղմած ճնճղուկի յուսահատ ծւժուոցը լսելով: Այդ վերջին միջոցն էր, որին ես

քիմում էի, որովհետև ձեզ ևս չէին շարժել իմ պաղատանքներս ու արտասուքներս: Այնուհետև ինձ երկու բան էր մնում անել. կամ ինքնասպանութեամբ վերջ տալ կեանքիս, կամ առերես համաձայնել և յետոյ թագուն վրէժխնդիր լինել: Առաջինը ես չէի կարող անել, որովհետև անձնասպան լինելու բաշտութիւն չունէի և միևնոյն ժամանակ այդ բանը անօգուտ էի համարում: Մի՞թէ մեռնելով ես կարող էի որևէ նպատակի հասնել. և ինչո՞ւ մեռնել. ես դեռ նոր էի հասկանում կեանքը. ես ուզում էի ապրել... Ես ընտրեցի երկրորդ ճանապարհը և մենք պսակեցինք: Ինչպէս և սպասում էի, նրա սիրտը բոլորովին ամայի գտայ սիրուց. այնտեղ կար միայն վավաշոտ կրթի հիւանդոտ տականքը... Նրա սրտում առժամանակ նորից բորբոքեց կիրքը, շուտով ընդ միշտ հանգչելու համար... Բայց ես սէր էի որոնում. առանց սիրոյ ես ապրել չէի կարող, նա ինձ համար կենսական պահանջ էր: Եւ ես սկսեցի սիրել ուրիշին... Միակ բանը այնուհետև, որը ինձ համար ծանր էր, որն ինձ ճնշում, անհանգստացնում էր, այդ այն էր, որ ես ստիպւած էի առելով հանդերձ կեղծ սէր ցոյց տալ նրան և միշտ սպասել, որ ահա այսօր կամ վաղը նա կիմանայ ամեն ինչ և կը բացէ իմ դիմակը... Իսկ ես միամտաբար կարծում էի, որ նա այնքան երկար չի ապրի և ես վերջապէս կազատւեմ այդ ինձ համար անտանելի կապից: Չէ՞ որ հայրս միշտ ասում էր, թէ երջանկութիւնը միայն փողի մէջն է և ես էլ համոզւած էի, որ Գէորդ բէգի մեռնելով ես ամենևին չէի դժբախտանալ: Սակայն նա չմեռաւ. նրան դեռ վիճակւած էր իր անզուժ արարքի պատիժը կրել... Այժմ իմ և նրա մէջ ամեն ինչ վերջացած է...

— Բայց ի՞նչ կասեն մարդիկ այդ բանն իմանալով, — աշխատում էինք խրատել նրան. — չէ՞ որ ամենքն էլ կը ծաղրեն ու կը բամբասեն ձեզ. չէ՞ որ հասարակութիւնը կը խորշէ ձեզնից:

— Ինձ ի՞նչ նրանց ծաղրը կամ բամբասանքները, — պատասխանեց Նինան հետզհետէ տաքանալով: — Մի՞թէ նրանք չը բամբասեցին այն ժամանակ, երբ մի ջահիլ աղջիկ անզոթաբար այն ձերուկին յանձնեցին, սակայն ինչ օգուտ եղաւ դը-

րանից. խօսեցին, վրդովւած ձևացան և լռեցին: Նրանք միայն խօսել գիտեն... Մի՞թէ նրանք որևէ միջոց գործ դրին, որ այլ ևս չը կրկնուեն նման դէպքեր: Անբախտացողների մէջ ես ոչ առաջինն էի, ոչ էլ վերջինը եղայ: Լինում էին օրինակներ, երբ աղջիկը իր չըսիրած տղամարդից ազատելու համար ինքնասպանութեամբ էր վերջացնում ամեն հարց: Այն ժամանակ էլ մի երկու օր միայն խօսում էին, վրդովւում և լռում: Բայց թշուառացածների ամենամեծ մասը լուռ խոնարհում է իր ճակատագրին, սէրը և ուրախութիւնը մեռնում են նրա սրտում և տեղի տալիս մի վհատւած ու անձայն ստրկութեան: Վերջապէս լինում են նրանց մէջ և այնպիսիք, որոնք թէև խոնարհած բռնի ոյժի առաջ, սակայն կարողանում են միշտ վրէժխնդիր լինել, իրանց ուղածը կատարել և այս դէպքում նրանք անյաղթելի են... Եւ առաջէք, մի՞թէ դա բնական չէ: Ի՞նչ համերաշխութիւն, ի՞նչ սէր կարող է լինել երկու անհատների մէջ, որոնցից մէկը սրտում նոր վառւում է սէրը, իսկ միւսը սրտում նա վաղուց հանգել է. որոնցից մէկը նորաբողբոջ գարուն է մտնում, իսկ միւսն իր աշնանային դեղնած տերեւներն է թափում. որոնցից մէկը սիրտը երջանիկ ապագայի վառ յոյսերով է բարախում, իսկ միւսը խանգարւած երևակայութեան առջևից գերեզմանի մտայլ ստերներն են անցնում... Մի՞թէ երբ և է ծնողները խստապահանջ եղան, որ ամուսնացողներն Փիզիկապէս ու հոգեպէս համապատասխան լինեն միմեանց, որ անպատճառ փոխադարձ սէրը միացնէ նրանց: Երբէք: Անձնական հաշիւները և փեսայի կամ հարսի շատ ու քիչ ապահոված նիւթական դրութիւնն է միշտ եղել նրանց բախտը որոշողը: Եւ քանի որ աղջկայ ձայնը միշտ խեղդւած կը լինի լոկ իր ծնողների քմահաճոյքից ու նրանց հաշիւներից և նա ինչպէս անշունչ առարկայ կը վաճառուի, միշտ ցաւալի դէպքերը, ընտանեկան անվերջ երկպառակութիւններն անպակաս կը լինեն: Օրինակներն անթիւ են և նոյն իսկ շատ մօտ: Ի՞նչ բարոյական կապ կարող էր լինել իմ և Գէորդ բէգի մէջ: Մեր երկամեայ կեանքն ինձ համար մի սոսկալի մարտիրոսութիւն էր միայն և այժմ ես շատ ուրախ եմ, որ վերջապէս ազատեցայ նրանից:

Մեր բոլոր յորդորներն ու խրատները իզուր անցան.
Նինան հաստատ մնաց իր որոշման մէջ... Վերջին անգամ
էլ նա կրկնեց, «անկարելի է, չեմ կարող սիրել նրան»:

* *

Մի քանի օրից յետոյ լսեցինք Գէորգ բէգի անակնկալ
մահը. նա կաթեմ էր ստացել և յանկարծամահ եղել: Այդ
մահն ազատեց նրան խայտառակութիւնից ու տանջանքնե-
րից, իսկ Նինային և մանաւանդ նրա ծնողներին անտանելի
ծանր դրութիւնից... Մահը շատ հեշտութեամբ լուծեց այն
բարդ խնդիրը, որին վճռել էր ուզում Նինան իր տանջանք-
ների և մինչև իսկ իր կեանքի զոհաբերութեան գնով:

Վ Ե Ր Ձ

«Ազգային գրադարան»

NL0350805

46981

Գումարով գնողներին՝ թիֆլիզում 25⁰/₀ զեղջ, իսկ
 թիֆլիզից դուրս՝ 20⁰/₀, ճանապարհածախսը մեր հաշիւն:
 Իմեւ՝ Тифлисъ, ~~Геворку Бабурянцу~~
~~Геворку Бабурянцу~~ Геворку Бабурянцу.
 Окрокмеска д, 9,